

A régi magyar gyülekezeti ének. Universitas Könyvkiadó, Bp. 2004. (Historia Litteraria 17. — Evangélikus Gyűjteményi Kiadványok 2.)

Felbecsülhetetlen értékű összefoglaló munkával gazdagodott az irodalomtudomány, a himnológia, és ezen keresztül egyházaink szellemi élete. Az Universitas Kiadónál megjelent *H. Hubert Gabriella*, az Evangélikus Országos Könyvtár tudományos munkatársa *A régi magyar gyülekezeti ének* című könyve, amely a szerző PhD-disszertációjának nyomtatott (és javított) változata. (E recenzió írója ezúton is köszöni, hogy ezt az értékes anyagot —még kéziratos formájában— saját DLA-dolgozata írásakor felhasználhatta!)

Bár valószínű, hogy e dolgozat beható tanulmányozására többnyire csak a téma iránt elkötelezett szakemberek vállalkoznak majd, mégis szükséges, hogy magáról a tényről a szélesebb egyházzenei közvélemény is tudomást szerezzen. Szükséges, mégpedig azért, hogy megerősítést kapjanak mindazok, akik a mai, felszínességet sugalló világban is úgy gondolják: ismernünk kell, milyen értékeket hagytak ránk elődeink az elmúlt századokból, és fontos, hogy legyenek olyanok, akik *hozzáértéssel és szeretettel* foglalkoznak ezzel az anyaggal.

Hubert Gabriella könyve a XVI–XVII. századi magyar nyelvű protestáns (evangélikus, református és unitárius) éneklésről tanúskodó forrásokat mutatja be. Beszél többek között az énekeskönyv-típusokról, az istentiszteleti énekekről, prédikációs kötetekről; sorra veszi az éneklés szükségességéről szóló bibliai igehelyeket (a legismertebbek: Ef 5,18–20 és Kol 3,16–17), kifejti, milyen énekes műfajok keletkeztek ezek hatására. Áttekinti azt, hol és milyen alkalommal énekeltek gyülekezeti és szertartási énekeket. Ír az éneklés módjáról, feladatról, hasznáról és hatásáról, valamint a protestáns istentiszteletek zenéjéről.

A kötet központi fejezete a XVI–XVII. századi (1700-ig megjelent) magyar nyelvű gyülekezeti (összesen 54 kiadás) és temetési (18 kiadás) énekeskönyvek történetét tárja elénk, egy énekeskönyv-háló segítségével megmutatva a kapcsolódásokat és összefüggéseket is. A nagy terjedelmű Függelékben pedig két fontos evangélikus énekeskönyv (az 1635-ös lőcsei és az 1692–96-ban megjelent *Zöngédöző mennyei kar*) részletes elemzését, valamint 28 korabeli írás —énekeskönyv-előszavak (többek között Gálszécsi István, Huszár Gál, Bornemisza Péter, Gönci György, Újfalvi Imre, Szenci Molnár Albert, Brewer Lorenz) és énekléssel foglalkozó szövegek— betűhív közlését találjuk.

Hubert Gabriella könyve legyen „kötelező olvasmány” mindazok számára, akik a gyülekezeti énekléssel, énekeskönyv-szerkesztéssel és elemzéssel foglalkoznak!

Ecsedi Zsuzsa

Szent Dávid földre tett koronája és pengetős hangszere előtt térdelve imádkozik a hegyen épített város meg a templom bástyái előterében — egy 1586-ból való lipcsei kötet metszőjének ábrázolása szerint. (Lásd a jelen lapszám 146. lapját!)

Ez a kép, azaz meghatározó jelkép ékesíti a vaskos opust (542 pp). Az érintett protestáns szerkesztmények ennek jegyében készültek. Énekverseink irodalomtörténeti léte, fontossága (mennyiségre, műfaj történetre és eszmeiségre is) döntő a hazai irodalomban és nyelvben, hatásuk nem évült el. Imádság mivoltukban szertartási énekelt tételek, azaz himnológiaitól liturgián át futurologiáig megkerülhetetlenek. Hubert Gabriella a lipcsei kiadványt *Ima-énekeskönyv*nek nevezi. *Énekes imakönyv*nek még szebben mondhatná. Folyóiratunkból már ismerjük könyve I. fejezetét, ez *A 16–17. századi magyar nyelvű protestáns éneklésről tanúskodó források* eddigi legrészletesebb összegzése. Most társul még hozzá két tömött fejezet: II. *Az éneklés és énekszerzést meghatározó követelményrendszer*, III. *Az 1700-ig megjelent magyar nyelvű gyülekezeti énekeskönyvek története*. Van még egy *Függelék* néven szerénykedő *Adattár* (csak ennek tekinthetjük a temérdek többi adattal együtt is), amelyben az 1635-ös *lőcsei énekeskönyv*, a *Zöngedő mennyei kar* (1962–1696 között), valamint a halottaskönyvek énekeinek táblázatai után *Kritikatörténeti források* felirattal a következők énekeskönyvi előszavának vagy ajánlásának, teológiai munkájának énekléssel foglalkozó része, mint jegyzetelt, kritikai kiadás található: 1. Gálszécsi István, 2–3. Huszár Gál, 4. Laskai Csókás Péter, 5–6. Bornemisza Péter, 7. Szegedi Kis István, 8. Gönci Kovács György, 9. Csáktornyai János, 10. Enyedi György, 11–12. Szilvás-Újfalvi Anderkó Imre, 13. Szenci Molnár Albert, 14. Valentinus Radetius, 15. és 17. Lorenz Brewer, 16. és 21. Fodorik Menyhért, 18. Geleji Katona István, 19. Samarjai Máté János, 20. Medgyesi Pál, 22. Szenci Kertész Ábrahám, 23. Martonfalvi Tóth György, 24. Kabai Bodor Gellért, 25. Szathmárnémethi Mihály, 26. M. Tótfalusi Kis Miklós, 27. Macsonkai Miklós, 28. Almási Gergely Mihály.

Libri quatuor — mondhatnánk klasszikus egyszerűsítéssel a munka egészéről. Alrészei, mint egyenként rangos munkák, külön-külön is megállnak a lábukon, évtizedes kutatás fajsúlyosítja őket. Fejezetei, elemzései és összegzései azt az eszközt alkották meg, amely valamennyi újabb áttekintés kiindulópontja lesz a jövőben ezen az interdisciplinaris területen. Aligha mondhatunk kevesebbet, mint a *Bevezetés*: „A 16–17. századi magyar protestáns (evangélikus, református, unitárius) éneklésről szóló korabeli tanok és vélemények az egyháztörténet, a himnológia, az irodalom- és kritikátörténet körébe tartoznak”.

Lapzárta miatt csak hírelő méltatásra futja: eme terület új iránytűje immár kapható.

Fekete Csaba

Buzgóság. Borkó Juliánna énekeskönyve. Szerkesztette, sajtó alá rendezte: Keresztes Dániel és Hamarkay Ede. Előszó: Hegedűs Loránt. Kiadta az Exodus Kiadó, Erdőkertes 2004. — ISBN 963 216 4156 — 145, [1] lap, 17 × 12 cm.

A 128 lapos, 128 ének tartalmazó, 1928-ban megjelent füzet eredeti címe hosszabb volt: *Buzgóság. Énekek. Melyeket Isten dicséretére, a saját és a testvérlelkek építésére és gyönyörködtetésére részben összegyűjtögetett, részben szerkesztett. Borkó*